

TRAI DÜZEY 2 BÖLGESİNDE (ERZURUM, ERZİNCAN, BAYBURT) İHRACATIN YAPISI, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Doç. Dr. Abdullah TAKIM
Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
abdullahtakim@atauni.edu.tr

Prof. Dr. Fehim BAKIRCI
Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
fehim.bakirci@atauni.edu.tr

Öğr. Gör. Yücel NAKTİYOK
Atatürk Üniversitesi Erzurum Meslek Yüksek Okulu,
yucel.naktiyok@atauni.edu.tr

Özet

Dışa açık büyüme modelini benimseyen bir ülke olarak Türkiye’de ihracat, gerek ülke ve gerekse bölgesel düzeyde ekonomik büyüme ve kalkınmanın temel itici gücünü oluşturmaktadır. Ne var ki ülke genelinde ihracat artışı sağlansa bile bu artış belirli bölgelerde yoğunlaşmakta, bölgesel düzeyde ihracat artışı sağlanamamaktadır. Bu durum TRAI Düzey 2 Bölgesi (Erzurum, Erzincan, Bayburt) için de geçerliliğini korumaktadır. TRAI Düzey 2 Bölgesi önemli ihracat pazarları olan komşu ülkelere yakın olmasına rağmen coğrafi yakınlık ihracata yansımamış, bölgeden komşu ülkelere yapılan ihracat yok denecek kadar düşük kalmıştır. Araştırma sonuçlarına göre bölgedeki firmaların dışa açıklık düzeyinin gelişmemiş olması, iç piyasaya yönelik üretim ve ticari faaliyetlerde bulunmaları, ihracat konusunda deneyim eksikliği, bölgesel teşvikler konusunda yeterince bilgi sahibi olunmaması, eğitim ve danışmanlık faaliyetlerinin yetersiz kalması, bölgedeki üniversitelerin potansiyelinin yeterince kullanılmamış olması bölgedeki ihracat artışı sınırlandırmaktadır. Yine kurumsal düzeyde işletmelerin azlığı, geleneksel işletmecilik anlayışının egemen olması, ihracatın KOBİ ölçeğinde firmalarca yapılması, yaygın bir ihracat kültürünün oluşmaması ve ihracatın büyük firmalara özgü bir faaliyet olarak algılanması bölge ihracatının gelişmesinin önünde temel engellerdir. Bu çalışmada TRAI Düzey 2 Bölgesinde (Erzurum, Erzincan, Bayburt) ihracatın yapısı ve sorunları tartışılmakta ve bölümün sonunda ise çözüm önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, İhracat, Bölge, TRAI Bölgesi

EXPORTING STRUCTURE, PROBLEMS AND SOLUTION PROPOSALS IN TRAI NUTS II REGION OF TURKEY (ERZURUM, ERZİNCAN, BAYBURT)

Abstract

Because of Turkey that is a country which adopts the external growth model, both in the country level as well as in the regional level that exports constitute the main driving force of economic growth and development. However, even if export increases are made throughout the country, this increase is concentrated in certain regions, and there is no increase in exports at regional level. This situation is also valid for the TRAI NUTS II Region (Erzurum, Erzincan, Bayburt) of Turkey. Although the TRAI NUTS II Region is close to neighboring countries with significant export markets, geographical proximity is not reflected in exports and furthermore the export to the neighboring countries from the region is too low to be called. According to the results of the research, the lack of openness level of the firms in the region, production and commercial activities aimed at the domestic market, lack of experience in exporting, lack of knowledge about regional incentives, inadequacy of training and consultancy activities and insufficient use of the potential of the universities in the region limits the increase in exports in the region. Again, the lack of enterprise-level enterprises, the dominance of traditional business approach, the fact that companies are made on the scale of SMEs, the absence of a widespread export culture, and the perception of exports as a peculiar business activity are the main obstacles to the development of regional exports. In this study, the structure and problems of export in TRAI NUTS II Region (Erzurum, Erzincan, Bayburt) are discussed and solution proposal is presented at the end of the chapter.

Keywords: Turkey, Export, Bölge, TRAI Bölgesi

1. Giriş

İhracat, Türkiye'nin 1980 yılına kadar uyguladığı ithal ikameci politikaların öncelikli hedefi değildir. 1980 öncesi uygulanan ithal ikameci politikalar yurtdışından ithal edilen malların başta gümrük vergileri olmak üzere farklı koruyucu önlemler alınarak yurtiçinde üretilmesini hedef almaktaydı. Ne var ki bu politikalar ekonominin döviz ihtiyacını karşılamaktan çok uzak kalmış, sağlıklı döviz girişi ile birlikte ekonomik büyümenin finansmanı, dışa açılmak, dış piyasalarla rekabet etmek ve dünya ticaretinden daha fazla pay almak amacıyla dışa açık politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Uygulanan bu politikalar ihracat artışını ekonomi politikalarının en önemli önceliği haline getirmiştir. Nitekim bu politikaların sonucu olarak 1980 yılında 2,9 milyar dolar olan ihracat 1990'da 12,9 milyar dolar, 2000'de 27,7 milyar dolar, 2010'da 113,8 milyar dolar 2017 yılında ise 157 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracatta yaşanan bu sayısal artış yeni pazarlara girilerek bölgesel ve tarım ürünleri ağırlıklı bir yapıdan sanayi ürünleri ağırlıklı bir yapıya geçilerek sektörel çeşitlilikle birlikte gerçekleşmiştir. Bütün bu olumlu performansla rağmen katma değeri ve teknolojik seviyesi yüksek malların ihracat içerisindeki payı yükseltilememiş, belirli bölgelerde yoğunlaşan ihracat ülke sathına yayılamamış, bölgesel bağımlılıktan kurtulamamıştır.

Tablo 1. 1. Türkiye'nin Dış Ticaret Değerleri (Milyon ABD \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim	Karşılama Oranı
2000	27 774	54 502	-26 727	82 277	51,0
2005	73 476	116 774	-43 297	190 250	62,9
2006	85 534	139 576	-54 041	225 110	61,3
2007	107 271	170 062	-62 790	277 334	63,1
2008	132 027	201 963	-69 936	333 990	65,4
2009	102 142	140 928	-38 785	243 071	72,5
2010	113 883	185 544	-71 661	299 427	61,4
2011	134 906	240841	-105 934	375 748	56,0
2012	152 461	236 545	-84 083	389 006	64,5
2013	151 802	251 661	-99 858	403 463	60,3
2014	157 662	243.600	-85 937	401 222	64,6
2015	143 882	207199	-63 597	351 081	69,4
2016	142 544	198 617	-56 073	341 162	71,8
2017	157 094	234 156	-77 062	391 250	67,1

Kaynak: TÜİK

2. Türkiye'de İhracatın Bölgesel Dağılımı

Türkiye ekonomisinin temel sorunlarının başında bölgeler arası dengesizlik konusu gelmektedir. Bu önemi dolayısıyla bölgeler arası dengesizliği ortadan kaldırmak her dönemde ekonomi politikalarının öncelikli sorunu olmaya devam etmesine rağmen bu dengesizlik ortadan

kaldırılmamıştır. Bölgeler arası dengesizliğin birçok nedeni olmakla birlikte genel olarak coğrafik koşullardan, beşeri sermayenin azlığından, üretim yetersizliğinden, kişi başına gelirden, düşük düzeyde ihracattan vb. nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bölgeler arası dengesizliğe neden olan faktörlerin belki de en önemlisi o bölgenin düşük düzeyde seyreden ihracatıdır. Zira ihracat iç piyasaya olan bağımlılığı azaltmakta, yurtdışından döviz girişi sağlanarak bölgenin kalkınmasına ve refah düzeyinin artmasına neden olmaktadır. Ülkemizdeki gelişmiş bölgeler aynı zamanda yüksek ihracat yapan bölgeler olduğu dikkate alındığında ihracatın bölge kalkınmasında ne denli önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Ne var ki ihracatın bölgesel dağılımında önemli ölçüde dengesizlik söz konusudur. 2017 yılı verilerine göre Türkiye ihracatının %66,8'i Marmara Bölgesinden gerçekleştirilmiştir. Bu bölgenin 2002 yılı ihracatı içerisindeki payı %74 olarak gerçekleşmişti. Marmara Bölgesi en fazla ihracat yapan bölge olmasına rağmen toplam ihracat içerisindeki payı giderek düşmüştür. Benzer bir durum Ege Bölgesi için de geçerlidir. Yine 2017 yılında ihracatın %10,1'i Ege Bölgesinden, %7,5'i ise İç Anadolu Bölgesinden gerçekleştirilmektedir. En düşük ihracat yapan bölge ise %0,6 ile Doğu Anadolu Bölgesinden gerçekleştirilmektedir. Bu bölgenin toplam ihracat içerisindeki payı yüzde bir bile değildir.

Tablo 1.2. Coğrafi Bölgelere Göre Türkiye'nin İhracatı (2002- 2017, Milyon ABD \$)

Yıl	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Doğu Anadolu	136	184	242	324	411	622	703	839
Türkiye	36.059	47.253	63.167	73.476	85.535	107.272	132.027	102.143
Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Doğu Anadolu	891	901	927	1.169	1.228	883	748	864
Türkiye	113.883	134.907	152.462	151.803	157.610	143.839	142.530	157.055

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

2.1. TRA1 Düzey 2 Bölgesinin Genel Yapısı

Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinden oluşan TRA1 Bölgesi, 40.842 km²'lik yüzölçümü ile coğrafik olarak DAP Bölgesi'nin en büyük alanına sahip bölgesi olup Türkiye yüzölçümünün %5,2'sini kapsamaktadır. Bölgenin 2014 yılı sonu itibariyle nüfusu 1.067.560 kişi (Türkiye nüfusunun %1,4'ü) olup nüfus yoğunluğu 26 kişi/km² ile Düzey 2 Bölgeleri içerisinde son sıradadır. Bölgenin Türkiye toplam nüfusu içerisindeki payının 2023'e kadar az da olsa azalma göstermesi beklenmektedir. Nüfusun %63'ü kentsel alanlarda yaşamaktadır (İhracat Stratejisi ve Eylem Planı, s. 27). Erzincan ili hariç olmak üzere bölge sürekli göç veren bir bölge olup 2017 yılı verilerine göre Erzurum'un aldığı göç 26 bin 600, verdiği göç 37 bin 358'dir. Erzincan'ın aldığı göç 15 bin 162, verdiği göç 14 bin 210'dur. Bayburt'un ise aldığı göç 5 bin 648, verdiği göç ise 15 bin 820'dir.

TÜİK verilerine göre TRA1 Bölgesinde işgücüne katılma oranı %49,3 olup Türkiye ortalamasının altındadır. İşsizlik oranı %5,5, tarım dışı işsizlik oranı %8,6 ve istihdam oranı ise %46,6'dır. Buna göre işgücünün büyük bir kısmı (%46) tarımda çalıştığından ve bu kesim gizli işsizliğin en yoğun yaşandığı sektör olduğundan bölgedeki işsizlik oranı Türkiye ortalamasının çok altındadır.

TRA1 Düzey 2 Bölgesi illerinden Erzincan'da ticaret büyük ölçüde merkez ilçede yoğunlaşmış olup ticaretin önemli bir bölümünü tarım ve hayvancılık ürünleri oluşturmaktadır. Erzurum ekonomisi, tarım, hizmet ve inşaat sektörlerine bağlıdır. İlde imalat sanayi yeterince gelişmemiş ve henüz istenen düzeye ulaşmamıştır. Bayburt ekonomisi ise tarım ve hayvancılığa

dayalıdır. Tarım ekonomisinin temel kaynaklarını hayvan yetiştiriciliği ve bitkisel üretim oluşturmaktadır (BSTB, 81 İl Sanayi Durum Raporu).

2.1.1. Kişi Başına GSYİH

Bir ülkede sosyo-ekonomik gelişmişliği bir göstergesi olarak GSYİH'nın büyüklüğü ve gelişimi kadar bu büyüklükten sektörlerin, üretim faktörlerinin, bölgelerin ve illerin aldıkları değerler de önemlidir. Tablo 1.3'de Türkiye geneli ve TRA1 bölgesinde kişi başına düşen GSYİH değerleri gösterilmektedir. Buna göre Türkiye'de kişi başına düşen GSYİH 12 bin dolar iken TRA1 bölgesinde 7 bin 700 olmuştur. Bu değer ülke ortalamasının oldukça altındadır. 2001 yılında Türkiye'de kişi başına gelir 2 bin 146 dolar iken TRA1 bölgesinde oldukça düşük olup kişi başına gelir 1.081 dolardır. Geçen süre içerisinde bölgenin kişi başına düşen geliri, ülke genelinde gerçekleşen değere doğru az da olsa bir yakınsama olduğu görülür (Eşiyok ve Sekmen 2012:3).

Tablo 1.3. Kişi Başına GSYİH, İBB Düzey 2

Bölge	İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (2. Düzey)	Kişi Başına GSYİH (TL)		Kişi Başına GSYİH (\$)		
		2004	2014	2001	2004	2014
TR	Türkiye	8 536	26 489	2 146	5 961	12 112
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	4 855	17 036	1 081	3 390	7 790

Kaynak: TÜİK, İl Bazında Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, 2004-2014; Eşiyok ve Sekmen 2012:3

Tablo 1.4. de İBB Düzey 3'e göre İl Düzeyinde Kişi Başına GSYİH değerleri gösterilmektedir. Tabloya göre İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (2. Düzey)'e göre 12 bin dolar olan kişi başına gelir iller düzeyinde büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin il düzeyinde kişi başına gelir Erzincan'da 10 bin 500 dolar iken Bayburt'ta 7 bin 249, Erzurum'da ise 7 bin 60 dolardır.

Tablo 1.4. İl Düzeyinde Kişi Başına GSYİH, İBB Düzey 3

Alt Bölge	İl	Kişi Başına GSYİH (TL)		Kişi Başına GSYİH (\$)	
		2004	2014	2004	2014
TR	Türkiye	8 536	26 489	5 961	12 112
TRA11	Erzurum	4 380	15 442	3 058	7 061
TRA12	Erzincan	6 713	22 948	4 688	10 493
TRA13	Bayburt	4 680	15 854	3 268	7 249

Kaynak: TÜİK, İl Bazında Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, 2004-2014, 12 Aralık 2016

2.1.2. Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı eşitsizliği sadece dünya ülkeleri arasında yaşanan bir sorun değil, aynı zamanda bir ülkede farklı bölgeler, sektörler ve kişiler arasında da yaşanan bir sorundur (Takım, 2017: 423). Bölgesel gelişmişlik farklılıkları değişik nedenlerden kaynaklanmakta ve bu farkların ortaya konulmasında bazı ekonomik ve sosyal göstergelerden yararlanılmaktadır. Bunların en önemlisi Gini katsayısı analizidir. Tablo 1.5'de TRA1 Bölgesi Gini katsayıları değeri gösterilmektedir. Bu değere bakıldığında Gini katsayısının değeri Türkiye ortalamasının altındadır. Başka bir ifadeyle bölgedeki gelir dağılımı Türkiye ortalamasından daha iyi düzeydedir.

**Tablo 1.5. Eşdeğer Hane halkı kullanılabilir Fert Gelirine Göre Gini Katsayısı (İBBS
Düzyey-2)**

Bölge	Gini Katsayısı		
	2014	2015	2016
Türkiye	0,391	0,397	0,404
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	0,413	0,352	0,315

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2015-2016

2.1.3. TRA1 Düzey 2 Bölgesi İhracatı

TRA1 Düzey 2 Bölgesi coğrafi konumu itibariyle transit ticaret yolları üzerinde olup, Türkiye'nin batısını doğusu ile kuzeyini güneyi ile bağlayan bir kavşak noktası konumundadır. Bu nedenle, Türkiye'den Kafkaslara, İran'a, Orta Asya'ya ve Orta Doğu'ya olabilecek her türlü ticari hareketlilikte bölgenin doğrudan etkilenme olasılığı vardır (İhracat Stratejisi ve Eylem Planı, s. 28). Buna rağmen bölgeden gerçekleştirilen ticaret potansiyelinin çok altındadır. Tablo 1.6'da 2002 yılından başlamak üzere TRA1 Düzey 2 Bölgesinin ihracat değerleri gösterilmektedir.

Tabloda görüldüğü gibi bölgeden gerçekleştirilen ihracat dalgalı bir seyir göstermekle birlikte çok düşük olup toplam ihracatın binde biri bile değildir. Yine ihracat açısından aynı bölge illeri arasında da büyük farklılık vardır. Bu durum kişi başına düşen ihracat değerlerine de yansımaktadır. 2011 yılı verilerine göre dış ticaret değerleri açısından 81 il içerisinde Erzurum 54. sırada, Erzincan 62. sırada ve Bayburt ise 75. sırada yer almaktadır. Dolayısıyla illerin dış ticaret değerleri ülke genelinde alt sıralarda yer almakta olup net ithalatçı konumundadırlar (Eşiyok ve Sekmen 2012: 13).

Tablo 1.6. TRA1 Düzey 2 Bölgesi İhracatı (Bin ABD \$)

Yıl	Türkiye İhracatı	İller	Bölge İhracatı
2002	36 059 089	Erzincan	364
		Erzurum	7 070
		Bayburt	178
2003	47 252 836	Erzincan	886
		Erzurum	9 854
		Bayburt	140
2004	63 167 153	Erzincan	361
		Erzurum	14 171
		Bayburt	1 076
2005	73 476 408	Erzincan	982
		Erzurum	20 896
		Bayburt	895

		Erzincan	583
2006	85 534 676	Erzurum	20 546
		Bayburt	610
		Erzincan	1 177
2007	107 271 750	Erzurum	27 190
		Bayburt	1 119
		Erzincan	5 647
2008	132 027 196	Erzurum	34 105
		Bayburt	267
		Erzincan	9 759
2009	102 142 613	Erzurum	24 363
		Bayburt	177
		Erzincan	1 351
2010	113 883 219	Erzurum	38 439
		Bayburt	2 761
		Erzincan	2 180
2011	134 906 869	Erzurum	22 907
		Bayburt	3 240
		Erzincan	3 082
2012	152 461 737	Erzurum	45 859
		Bayburt	348
		Erzincan	7 430
2013	151 802 637	Erzurum	38 424
		Bayburt	316
		Erzincan	6 062
2014	157 610 158	Erzurum	32 990
		Bayburt	1 249
2015		Erzincan	6 251

	143 838 871	Erzurum	19 941
		Bayburt	7 361
		Erzincan	9 219
2016	142 529 584	Erzurum	17 516
		Bayburt	6 912
		Erzincan	10 587
2017	156 992 940	Erzurum	17 055
		Bayburt	117

Kaynak: TÜİK (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046)

2.1.3.1. İhracatın Sektörel Dağılımı

Bir ülke ya da bölge ihracatının büyüklüğü kadar ihracatın sektörel dağılımı da önemlidir. Sektörel yapıya bakılarak hangi tür ürünlerin ihraç edildiğini bilmek ve gelecekle ilgili projeksiyonlar yapmak mümkündür. Tablo 1.7’de TRA1 Düzey 2 Bölgesinin sektör bazında ihracat değerleri gösterilmektedir. Tabloya göre TRA1 Düzey 2 Bölgesinin temel ihraç ürünleri, imalat sektörü içerisinde alt-üst yapı malzemeleri, gıda ürünleri (lokum çeşitleri, yem, un), elektronik donanım, temizlik ürünleri, petrol ürünleridir. Bunu madencilik ve taş ocakçılığı ürünleri, tarım ve orman ürünleri takip etmektedir (İhracat Stratejisi ve Eylem Planı: 29). İhracatın sektörel bazda iller ölçeğinde dağılımına bakıldığında Bayburt’ta madencilik ürünleri, Erzincan’da meyve ve sebze ürünleri, Erzurum’da ise kimyevi maddeler ve mamulleri ile çimento cam ve seramik ürünlerinin öne çıktığı görülmektedir.

Tablo 1.7. TRA1 Düzey 2 Bölgesi Sektör Bazında İhracat Değerleri (Bin ABD \$)

SEKTÖR	İLLER	2016	2017
Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	BAYBURT	0	2
Hazır giyim ve Konfeksiyon	BAYBURT	9	0
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	BAYBURT	3	0
Madencilik Ürünleri	BAYBURT	0	116
Makine ve Aksamları	BAYBURT	1	0
Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri	BAYBURT	0	0
Otomotiv Endüstrisi	BAYBURT	6.901	0
TOPLAM	BAYBURT	6.914	117
Çelik	ERZINCAN	0	12
Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	ERZINCAN	110	0
Demir ve Demir Dışı Metaller	ERZINCAN	3	14

Elektrik Elektronik ve Hizmet	ERZINCAN	0	1
Hazır giyim ve Konfeksiyon	ERZINCAN	0	30
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	ERZINCAN	661	680
İklimlendirme Sanayii	ERZINCAN	2	9
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	ERZINCAN	9	30
Madencilik Ürünleri	ERZINCAN	227	342
Makine ve Aksamları	ERZINCAN	60	120
Meyve ve Sebze Mamulleri	ERZINCAN	8.138	8.858
Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri	ERZINCAN	0	23
Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	ERZINCAN	0	181
Tekstil ve Hammaddeleri	ERZINCAN	0	3
Yaş Meyve ve Sebze	ERZINCAN	120	0
TOPLAM	ERZINCAN	9.331	10.303
Çelik	ERZURUM	208	1.846
Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	ERZURUM	2.707	2.719
Demir ve Demir Dışı Metaller	ERZURUM	1.596	1.679
Deri ve Deri Mamulleri	ERZURUM	536	398
Diğer Sanayi Ürünleri	ERZURUM	1	1
Elektrik Elektronik ve Hizmet	ERZURUM	1.527	678
Halı	ERZURUM	0	135
Hazır giyim ve Konfeksiyon	ERZURUM	524	169
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	ERZURUM	2.113	199
İklimlendirme Sanayii	ERZURUM	178	242
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	ERZURUM	5.396	6.320
Madencilik Ürünleri	ERZURUM	2.676	3.900
Makine ve Aksamları	ERZURUM	546	533
Meyve Sebze Mamulleri	ERZURUM	15	43
Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri	ERZURUM	1.104	1.518
Mücevher	ERZURUM	2	17
Otomotiv Endüstrisi	ERZURUM	204	266

Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	ERZURUM	0	3
Tekstil ve Hammaddeleri	ERZURUM	141	143
Yaş Meyve ve Sebze	ERZURUM	0	259
Zeytin ve Zeytinyağı	ERZURUM	22	0
TOPLAM	ERZURUM	19.496	21.070

Kaynak: Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği

2.2.4. İhracatçı Firma Sayısı

Bir ülkede ya da bölgede ihracatın artırılmasında etkili olan değişkenlerden birisi ihracat yapan firma sayısı ve ölçeğidir. Tablo 1.8’de TRA1 Düzey 2 Bölgesinde ihracatçı firma sayıları gösterilmektedir. 2018 yılı verilerine göre bölgedeki toplam ihracatçı firma sayısı 200 olup bu firmaların 34’ü Erzurum’da, 11’i Erzincan’da 1’i ise Bayburt’ta bulunmaktadır. Bölge ihracatının düşük olmasının bir nedeni de ihracat yapan firma sayısının düşüklüğüdür. Üstelik bu firmaların çoğu küçük ölçekli olduğundan dış piyasalarda rekabet edememektedirler. Diğer yandan firmaların küçük ölçekli olması nedeniyle çalışanlar satış, pazarlama ve yabancı dil bilgisi yeterli düzeyde değildir.

Tablo 1.8. TRA1 Düzey 2 Bölgesinde İhracatçı Firma Sayıları

İl	Aktif İhracatçı Sayısı	Kayıtlı İhracatçı Sayısı
Bayburt	1	8
Erzincan	11	37
Erzurum	34	200

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği (*2018 Ağustos)

3. TRA1 Düzey 2 Bölgesinde İhracatın Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri

Bölge ihracatının temel sorunları ülke ihracatında yaşanan sorunlardan bağımsız düşünülemez. Nitekim bir kısmı genel ve bir kısmı da bölgeye ait olmak üzere ihracatla ilgili sorunlar aşağıda sıralanmaktadır.

- **Göç olgusu:** Bölge ihracatının en önemli sorunlarından biri her düzeyde ve özellikle ihracat potansiyeli olan firma ya da şahısların ekonomik refahı yükseltmek ve faaliyetlerini genişletmek amacıyla bu bölgeden daha gelişmiş bölgelere yaşanan göçtür.
- **Kurumlar arası koordinasyon eksikliği:** İhracatla ilgili birçok sayıda kurum ve kuruluşun olması işlemlerin takip ve koordinasyonunu güçleştirmektedir. Firmalar küçük ölçekli olunca bu takip daha da zor olmaktadır.
- **Nitelikli insan kaynağı yetersizliği:** Ülke ihracatında olduğu gibi en çok da düşük ihracat yapan diğer bölgelerde ve bu bölgede nitelikli insan kaynağı sıkıntısı çekilmektedir. Bölge üniversitelerinde dış ticaret alanında eğitim faaliyetinde bulunan bölümler olmasına rağmen öğrencilerin uygulama noktasında firma bulamama sorunları vardır.
- **Sınır ticareti ile ilgili yaşanan sorunlar:** Çok farklı amaçlarla ortaya atılan sınır ticaretinde beklenen amaçlara ulaşılamamıştır. Özellikle sınır ticaret merkezlerinin daha işlevsel olması gerekir. Sınır ticaretini düzenleyen kurallar sıkça değişmektedir. Firmalar

bu değişmeleri takip edememektedirler. Öte yandan komşu ülkelerle yaşanan sorunlar sınır ticaretinden beklenen faydaları azaltmaktadır.

- **Gümrük kapılarında yaşanan sorunlar:** Dış ticaretin gelişmesinde ve ihracatın artırılmasında birinci derecede önemli kuruluş gümrük kapılarıdır. Gümrüklerde yaşanan sorunlar işlemlerin gecikmesine neden olurken taraflara önemli maliyetler yüklemektedir.
- **İhracatçılar için finansmana erişimin zorluğu:** Desteklerden yararlanma koşulları ağırdır ve çok sayıda kurumun kontrolünde olan ihracat desteklerinden firmaların çoğu habersizdir.

Başta emek yoğun sektörlerde olmak üzere işletmelere uzun vadeli destekler sağlanarak yatırım, üretim ve istihdamın artırılması amacıyla, Bedelsiz Yatırım Yeri Tahsisi ve Anahtar Teslim Fabrika Yapım Desteęi, Sıfır Faizli Yatırım Kredisi Desteęi, İşletme Kredisi Desteęi, Alım Garantisi Desteęi, Danışmanlık Hizmeti Desteęi gibi araçların uygulanması isabetli olmuştur. Ancak sayılan bu önlemler bölge ihracatını yeterince artırmadığı görülmüştür. Bu duruma yol açan faktörler aşağıda sıralanmaktadır.

- ❖ Bölgede ekonomik gelişmenin sağlanması açısından özel sektör fabrika binaları kamu tarafından inşa edilerek belirli bir süre için firmalara uygun koşullarda kiralanması ve üretilen ürünler için devlet alım garantisi verilmesi, yatırımlarda bölgeye uygun alanlarda ve sektörlerde odaklanması doğru olacaktır.
- ❖ Gerek kamu ve gerekse kamu dışı kaynaklı tüm teşvik, destek, muafiyet vs. gibi programların, tek bir portal üzerinden takip edilebilmesinin sağlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sayede uygulanan programların tüm vatandaşlar tarafından ulaşılabilir ve faydalanılabilir olması sağlanmış olmakla beraber, mükerrer uygulamaların ve kaynak israfının önüne geçilmesinin yanı sıra, kurumlar arası koordinasyona da hizmet edecektir.
- ❖ Stratejik yatırım teşviki uygulaması kapsamının genişletilmesi
- ❖ Daha fazla sınır kapılarının hizmete açılması
- ❖ Bölgemizden İran'a çıkışlarda gümrük hizmeti veren Gürbulak Gümrük Kapısına alternatif olarak Van Kapıköy Gümrük Kapısının ve Hakkari-Esendere Gümrük kapısının etkin kullanılması açısından gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Halihazırda Esendere Gümrük Kapısı modernize edilmiş olsa da düşük kapasite ile hizmet verebilmektedir. Yenileme çalışması devam eden Van-Kapıköy Gümrüğünde modernizasyonun tamamlanması ve Esendere Gümrük Kapısının da etkin çalışmasına yönelik tedbirlerin alınması halinde bölgeden İran'a yönelik ihracat imkânları daha da artacaktır.

Kaynaklar:

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Türkiye 81 İl Sanayi Durum Raporu

Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği

Eşiyok, A., Sekmen, F., (2012) “*Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları, Doğu Anadolu’nun Bölgesel Gelişmedeki Yeri ve Çözüm Önerileri*”, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara.

Ekonomi Bakanlığı Dış Ticaret ve Ekonomik Göstergeler

Erzurum, Erzincan Bayburt İhracat Stratejisi ve Eylem Planı, Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği

Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar

Sınır Ticaretinin Uygulanmasına İlişkin 2016/11 sayılı Tebliğ

Takım, A. (2017), “*Türkiye’nin Temel Ekonomik Sorunları Politik Aktörler, Tarihsel Veriler ve Öngörüler*”, Ekin Yayınevi

TÜİK, Nüfus İstatistikleri

TÜİK, İl Bazında Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla, 2004-2014, 12 Aralık 2016

TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2015-2016

TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2017